

УДК 338.435

Кальченко С.В.
к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ВЕЛИКОГО АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Анотація. В статті проаналізовано особливості сучасного розвитку вітчизняного аграрного підприємництва. Досліджено переваги великого аграрного бізнесу. Обґрунтовано необхідність більш тісної співпраці представників аграрного підприємництва та вітчизняної аграрної науки.

Ключові слова: аграрна сфера, великий бізнес, аграрне підприємництво, переваги великого бізнесу.

Аннотация. В статье проанализированы особенности современного развития отечественного аграрного предпринимательства. Исследованы преимущества крупного аграрного бизнеса. Обоснована необходимость более тесного сотрудничества представителей аграрного предпринимательства и отечественной аграрной науки.

Ключевые слова: аграрная сфера, крупный бизнес, аграрное предпринимательство, преимущества крупного бизнеса.

Abstract. The paper analyzes the characteristics of the modern development of the domestic agricultural enterprise. Investigated the benefits of agrarian business. Studied in view of our scientists on the role of big business in the development of the agrarian economy. The prospects for the development of large agricultural enterprise in an increasingly globalized economic space. The ways of adapting agrarian business to a modern management model. Particular importance should be the training of qualified personnel to work in agriculture and other sectors of the agro-industrial complex. The necessity of closer cooperation between the representatives of agrarian business and domestic agricultural science.

Keywords: agrarian sphere, big business, agricultural business, the benefits of big business.

Постановка проблеми. За сучасних умов розвитку вітчизняного аграрного сектору триває процес диференціації сільськогосподарських товаровиробників за галузевою, організаційно-правовою, соціально-економічною та іншими ознаками. Зокрема великі агрокомпанії відрізняються від фермерських господарств та господарств населення не лише рівнем використання техніко-технологічних засобів, організаційною побудовою та стійкістю в системі конкурентного середовища.

За результатами реформатування системи майнових об'єктів вітчизняного АПК сформувалася принципово нова структура виробництва сільськогосподарської продукції, де переважна більшість сировини, що потребує подальшої переробки, так чи інакше контролюється крупними агрокомпаніями та агрохолдингами, чий інтерес часто не співпадають із інтересами селянства на рівні конкретного регіону. В той же час існуючі підходи щодо оцінки економічного ефекту від виробничої діяльності передбачають пріоритет крупного бізнесу як такого, що є більш важливим для розвитку національної економіки. Таким чином виникає певне про-

тиріччя, сутність якого потребує дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку аграрного сектору за умов багатуукладної економіки знайшли своє відображення в працях В.С. Дієсперова, М.Й. Маліка, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка та ін.

В той же час лишаються недостатньо вивченими теоретичні аспекти сучасного функціонування вітчизняного аграрного підприємництва як взаємопов'язаної системи, де визначальну роль продовжує відігравати крупний бізнес. В цьому зв'язку **метою статті** є дослідження теоретичних засад розвитку підприємств сфери крупного бізнесу в аграрному секторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно чинного законодавства, підприємство являє собою самостійний господарюючий статутний суб'єкт, який має права юридичної особи та здійснює виробничу, науково-дослідницьку і комерційну діяльність з метою одержання відповідного прибутку.[3]

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань

регулювання підприємницької діяльності» від 18.09.2008р. №523-VI сформульовані наступні критерії віднесення підприємств до малих, середніх або великих. Малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесяти мільйонів гривень. Великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує двісті п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму сто мільйонів гривень.[4]

Як великі, так і малі підприємства, має певні переваги перед іншими формами ведення виробничо-господарської діяльності. Зокрема Г.Л. Алоєв виділяє наступні види переваг:

1) Конкурентні переваги, засновані на економічних факторах: кращій загальноекономічний стан ринків; стимулююча політика уряду в галузі інвестицій, кредитних, податкових і митних ставок у даній галузі; ефект масштабу.

2) Конкурентні переваги, засновані на нормативно-правових актах.

3) Конкурентні переваги структурного характеру: високий рівень інтеграції виробничих процесів, а також системи реалізації продукції, захоплення незайнятих сегментів ринку, відтискування конкурентів.

4) Конкурентні переваги, викликані адміністративними обмеженнями.

5) Переваги, обґрунтовані розвинутою інфраструктурою ринку, системою комунікації, відкритістю ринків ресурсів, доступу до інформації.

6) Технічні та технологічні переваги, обґрунтовані характером виробничого процесу, а також характеристиками сировини і готової продукції.

7) Конкурентні переваги, пов'язані з географічним фактором, можливістю швидкого

подолання географічних кордонів, а також зручним місцем розташування підприємства.

8) Конкурентні переваги, пов'язані з демографічними змінами умов ринку, їх впливом на обсяг і структуру попиту.

9) Конкурентні переваги неправового характеру, пов'язані з недобросовісною конкуренцією та протиправною діяльністю державних службовців.[1]

Якщо екстраполювати відповідні переваги на сферу аграрного виробництва, то порівняння можливості їх використання для крупного та малого бізнесу виглядатиме наступним чином (Таблиця 1).

Як бачимо, аграрний сектор не має особливих переваг перед іншими сегментами національно-економічного простору, якщо не враховувати природної галузевої специфіки, пов'язаної з використанням земельних ресурсів, які вже існують і потребують лише подальшого догляду.

Що стосується адміністративних переваг, як нормативного, так і неправового характеру, то сільгоспвиробники не мають у владних інституціях настільки сильних позицій, як промислове та банківське лобі. Таким чином, державні програми щодо розвитку аграрного сектору, які періодично з'являються в урядових колах, мають значно менше реальне матеріально-технічне та фінансове наповнення, ніж відповідні заходи в інших вказаних галузях.

Відповідно порівняльних переваг великого та малого бізнесу в системі АПК, слід зазначити, що переважна більшість з них може бути використана лише крупними підприємствами, як мають можливість більш ефективно використовувати матеріально-технічні, трудові та фінансові ресурси за рахунок обираючого місця виробництва сільськогосподарської продукції. На відміну від індивідуальних підприємств та господарств сімейного типу, чия діяльність має чітку прив'язку до місця проживання виробників, великі аграрні компанії потенційно здатні до функціонування в різних регіонах, коригуючи діяльність своїх підрозділів.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика переваг крупного та малого аграрного бізнесу

Переваги підприємства	Аграрний сектор	Крупний бізнес	Малий бізнес (індивідуальні господарств, фермерські господарства, господарства населення)
Загальноекономічні та нормативно-правові переваги	Державні програми, спрямовані на розвиток АПК	Ефект масштабу	Декларації щодо матеріально-технічної та фінансової підтримки фермерства
Структурні та інфраструктурні переваги	Рівень якості шляхів сполучень в сільській місцевості не завжди відповідає вимогам	Розвинена інтеграція виробничих підрозділів, існує система збуту виробленої продукції	-
Техніко-технологічні переваги	Можливість отримання якісної продукції за умов використання дешевої робочої сили	Можливість використання наукомісткої техніки та технології	Здатність до економії виробничих витрат за рахунок сімейного способу господарювання
Географічні та демографічні переваги	Обов'язковий характер відповідності природно-кліматичних умов та виробничого напрямку	Можливість самостійного обрання місцерозташування виробничих об'єктів, використання значних земельних ресурсів за рахунок демографічної кризи на селі	Необхідність використання земельних ресурсів в межах окремого регіону
Адміністративні переваги та переваги неправового характеру	-	Можливість лобювання інтересів в державних інституціях через систему агентів впливу	Можливість використання адміністративного ресурсу на рівні регіону

Джерела: дослідження автора на підставі досліджень Г.Л. Алоєва та А.П. Челенкова

Як відмічає В.С. Дієсперов, характеризуючи інтеграцію крупного капіталу в сільське господарство, місця реєстрації підприємств часто не відповідають розташуванню використовуваних земель. Диверсифікований могутній капітал не бажає зв'язуватися із селянами і сільрадами, брати на себе відповідальність за ситуацію на територіях, де він заволодів ресурсом, яким забезпечувалися доходи населення та соціальні умови його проживання. [2]

Характер використання адміністративно - неправових засобів впливу на економічні процеси також має суттєві відмінності для великого та малого бізнесу. Для одноосібних господарств та фермерів застосування

адміністративного ресурсу здебільшого має на меті певні преференції у розподілі матеріальної та фінансової допомоги селянами на рівні регіону, а також забезпечення контролю за наявними земельними ресурсами.

Крупний бізнес, за рахунок інтеграції у владні структури, здатен не тільки брати участь у перерозподілі бюджетних коштів на загальнонаціональному рівні, але й має можливість впливати на формування державної стратегії та політики в аграрній сфері. [7]

Таким чином, ми бачимо, що в масштабах галузі крупні агрокомпанії мають суттєві переваги перед малими формуваннями, що доводить їх активний розвиток. Як за-

значає Ю.Я. Лузан, великі інтегровані аграрні структури забезпечують кращу інтегрованість виробництва, освоюють сучасні технології, а також демонструють високу конкурентність. [5]

Однак навіть за таких вкрай сприятливих умов вітчизняний крупний аграрний бізнес відчуває певні проблеми у своєму функціонуванні. На думку Н.В. Павленко, сучасні проблеми розвитку крупного бізнесу значною мірою обумовлені його походженням. Сучасна рента мотивація функціонування великого бізнесу негативно впливає на характер розвитку національної економіки. Вона обумовлює сировинну орієнтацію виробництва. При цьому одним з найбільш суттєвих джерел отримання доходу є зловживання монопольним становищем на ринку.[6]

За цих умов перспективи розвитку вітчизняного крупного аграрного бізнесу в процесі подальшої глобалізації економічного простору виглядають вкрай незадовільно. Сировинна орієнтація агрокомпаній ставитиме їх у заздальгідь не вигідне становище під час конкурентних змагань із іноземними фірмами. Саме тому існує нагальна потреба адаптації організаційного механізму до вимог постіндустріальної економіки, що зокрема передбачає інші підходи до кадрового забезпечення.

Представники крупного бізнесу мають відкинути роль пасивного спостерігача за

підготовкою спеціалістів для підприємств вітчизняного АПК, а брати в ньому активну участь, вказуючи на завдання, які мають вирішувати майбутні фахівці на виробництві. Тільки шляхом об'єднання зусиль підприємницького та наукового співтовариств можливо забезпечити інноваційний розвиток вітчизняного аграрного сектору.

Висновки. Сучасний етап розвитку вітчизняного аграрного підприємництва характеризується посиленням значення крупного бізнесу, його впливу на структуру товарної сільськогосподарської продукції та домінуванням у конкурентній боротьбі за земельні, фінансові та інші види ресурсів. Однак при цьому сам характер функціонування великого бізнесу в системі АПК лишається незадовільним. Причинами даної ситуації є специфіка створення агрохолдингів, роль адміністративного ресурсу у забезпеченні економічної ефективності діяльності та здатність функціонувати в системі глобальної світової економіки.

Враховуючи неоднозначний вплив крупного бізнесу на соціально-економічний розвиток сільських територій, необхідно приділяти особливу увагу забезпеченню функціонування дрібнотоварного аграрного підприємства, зокрема сільських домогосподарств. Саме домогосподарства є основою життєдіяльності села в соціальному, економічному та адміністративному аспектах.

Список літератури

1. Алоев Г.Л., Челенков А.П. Конкурентные преимущества фирмы. - М.: ОАО "Типография "Новости", 2000.- С.51-54
2. Дієсперов В.С. Наслідки утворення підприємств великих землеволодільців / В.С. Дієсперов // Економіка АПК, 2011. - №3. - С.83-89.
3. Закон України Про підприємства в Україні [Електронний ресурс] - Режим доступу http://tourlib.net/zakon/pro_pidpr_ukr.htm.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» [Електронний ресурс] - <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/523-17>
5. Лузан Ю.Я. Організаційно-економічний механізм розвитку агропромислового виробництва України: теоретико-методологічний аспект./ Ю.Я. Лузан // Економіка АПК, 2011. - № 2. - С.3-12.
6. Павленко Н.В. Проблеми розвитку великого бізнесу в економіці України. / Н.В. Павленко // Бізнесінформ, 2011. - №9. - С.21-23.
7. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація./О.М. Бородіна, В.М. Геєць, А.О. Гуроров та ін. - К.,2012 - 56с.